

Савчук Г. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладу та мовознавства
Міжнародного гуманітарного університету

Мацюк В. О.,
магістрант другого року навчання
факультету лінгвістики та перекладу
Міжнародного гуманітарного університету

ВЛАСНІ НАЗВИ У СКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧА ПРОБЛЕМА

Анотація. Стаття присвячена питанню адекватного перекладу власних назв у складі фразеологічних одиниць у текстах преси. Особлива увага у статті приділяється особливостям функціонування фразеологічних одиниць із компонентом – власною назвою в умовах реалізації основних стилістичних, семантичних та оціночних цілей у контексті преси.

Ключові слова: адекватний переклад, фразеологічна одиниця, власна назва, семантичний, оціночний.

Постановка проблеми. Важливу роль у різних сферах діяльності людини відіграє переклад як різновид міжмовної комунікації, важливий спосіб зближення мов і культур. Сучасний розвиток науки перекладознавства пов'язаний із проблемою адекватної передачі смислової наповненості інформації вихідної мови мовою перекладу. Проблема успішного відображення національного колориту пов'язана з бажанням читати переклад як оригінал, але відчувати ментальність носіїв іноземної мови. У цьому аспекті виникає питання про коректність передачі фразеологічних одиниць, що відображають національно-подібну картину світу народу. Однак перегляд теоретичного матеріалу показав, що питання передачі значень власних назв у складі фразеологічних одиниць під час перекладу текстів преси недостатньо вивчений. Важливим є той факт, що національна забарвленість і експресивна наповненість досліджуваних одиниць викликає у перекладача особливі труднощі у разі їх передачі іншою мовою і вимагає глибокого порівняльного аналізу вихідних текстів і їх перекладів. Актуальність цього дослідження викликана відсутністю чіткої класифікації методів, засобів, способів досягнення адекватності у відтворенні власних назв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема перекладу значень фразеологічних одиниць з'явилася з зародження перекладу як професійної діяльності. Над вирішенням цього питання працювали такі дослідники, як В.В. Красних, В.В. Виноградов, В.Н. Комісаров, С. Влахов, С. Флорін та ін., якими було виявлено, що фразеологізми мають свої значення. У роботах таких вчених, як Д.І. Ермолович, А.В. Кунін, В.Л. Кучешева, присвячених дослідженню передачі власних назв, визначено, що цей розділ лексики також має вагомe значення. Отже, можна вважати, що власні назви в складі фразеологічних одиниць несуть більше інформації про культуру і ментальність носіїв мови. Дослідники відзначають національний характер інтерпретації фразеологічних одиниць із компонентом власних назв. Це пояснюється тим, що фразеологізми в кожній

конкретній мові формуються відповідно до того мовного коду, який уже існує в мисленні носіїв мови. Таким чином, досліджуючи фразеологізми з власними назвами двох мов, можна виявити подібності та відмінності цих мов.

Мета роботи – сучасна інтерпретація і переклад власних імен у складі фразеологічних одиниць у мові преси.

Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- 1) розглянути основи і принципи дослідження власних назв у складі фразеологізмів;
- 2) проаналізувати оніми у складі фразеологічних одиниць;
- 3) виявити основні труднощі перекладу фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом під час перекладу преси;
- 4) охарактеризувати особливості трансформації конотацій власних назв у складі фразеологічних одиниць.

Виклад основного матеріалу. Необхідно відзначити, що фразеологія – універсальне мовне явище, оскільки фразеологічні одиниці притаманні всім мовам. Однак назвати ідентичними системи фразеологічних одиниць різних мов не можна. Стейкі словосполучення порівняно з іншими одиницями мови (словом, вільним словосполученням або морфемою) мають більш складну лексико-граматичну і смислову структуру. Це зумовлено тим фактом, що в їх утворенні важливу роль відіграють т. зв. зовнішні чинники – культурні, історичні, соціолінгвістичні, географічні.

Найважливішим джерелом інформації про культурні, історичні соціолінгвістичні та географічні аспекти життя носіїв мови є власні назви. Як і фразеологічні одиниці, власні назви складають особливий розділ лексики в кожній мові. Відомий вчений А.В. Суперанська вважає: «Власна назва (онім) – (від грец. *ονομα* – ім'я, назва) – слово, словосполучення або речення, яке служить для виділення іменованого ним об'єкта з ряду подібних, індивідуалізуючи й ідентифікуючи цей об'єкт» [4, с. 14].

У кожній мові власні назви належать до одного з найдавніших розділів лексики і беруть активну участь в утворенні фразеологізмів, які відображають фрагменти мовної картини світу окремого народу. Таким чином, фразеологічна одиниця з компонентом власної назви – це стійке словосполучення, до складу якого входить лексичний компонент, що представляє імена відомих історичних осіб, географічні назви, назви тварин, міфічних героїв, рослин. У фразеологічному фонді будь-якої мови є невелика кількість фразеологічних одиниць з ономастичним компонентом. Наприклад, А.В. Молотков пише: «дещо окремо в переліку фразеологічних одиниць стоять словосполучен-

ня з власними назвами, їх небагато (близько 2% від загального складу фразеологічних одиниць» [2, с. 46]. Слід зазначити, що фразеологічна одиниця з компонентом власної назви – це спосіб емоційно-експресивного усвідомлення дійсності і відображення чинника суб'єктивності народу в системі мови.

Фразеологічні одиниці складаються зі слів, тому їх значення, насамперед, залежать від взаємодії лексичних компонентів, які входять до їх складу. Компоненти фразеологічних одиниць, включаючи ономастичні компоненти, слід вважати специфічними словами, тому що у складі фразеологічних одиниць вони втрачають своє буквальне значення і разом з іншими компонентами фразеологізму набувають нового значення. Фразеологізм можна також розглядати як сукупність семантичних компонентів: експресивного, оцінного, емоційного і функціонально-семантичного. Семантичні компоненти, на відміну від лексичних, необхідно завжди зберігати під час перекладу іншою мовою:

to fight like Kilkenny cats – боротися не на життя, а на смерть;
Queen Anne is dead! – відкрив Америку!;
to be from Missouri – бути скептиком;
to shoot Niagara – зважитися на відчайдушний крок;
Street English – мова, насичена архаїзмами.

Переклад власних назв у складі фразеологічних одиниць – дуже непросте завдання. Завдяки їх семантичному різноманіттю, образності, лаконічності фразеологія відіграє в системі мови дуже важливу роль. Власні назви у складі фразеологічної одиниці особливо широко використовуються в розмовній мові, в художній, політичній літературі, а також у засобах масової інформації, особливо в пресі.

Нині, з виходом засобів масової інформації на провідну роль у житті народу, його культурі та сприйнятті реальності в умовах глобалізації міжнародної комунікації, особливо інтенсивно почала зміцнюватися роль преси у становленні нових норм слововживання і поєднання слів, коли тільки в порівняно недавньому минулому цією основою виступала художня література. Це пов'язано з тим, що за останні десятиліття періодичні видання, газети і ЗМІ загалом набули широкої популярності і є основоположними в культурному становленні й інтелектуальному розвитку народів. Преса є частиною жанру публіцистики, близького до розмовного жанру. Це також визначає широку популярність газет і періодичних видань. Слід зазначити, що в окремих випадках преса виступає найважливішим джерелом у вивченні певних питань історії, культурології, країнознавства, соціолінгвістики та інших суміжних дисциплін.

Відомо, що головною функцією текстів періодичної преси є передача інформації, але кожна стаття чи рубрика переслідує певні цілі: впливати на читача, спонукати аудиторію до певної реакції на передану інформацію. Таким чином, передача інформації в тексті часто супроводжується різними мовними і мовленнєвими прийомами, несе в собі пряму чи приховану оцінку дійсності.

До таких прийомів можна віднести і використання журналістами фразеологізмів, у т. ч. фразеологічних одиниць із компонентом власної назви, для додання текстам особливого стилістичного і семантичного забарвлення. Такий підхід допомагає досягти більшої ефективності для реалізації поставлених цілей.

Мова преси має в своєму складі такі мовні словосполучення, основною функцією яких виступає здатність привернути увагу читача і зацікавити його до подальшого прочитання статті. Такими словосполученнями виступають заголовки, підзаголовки, афіші, анонси, назви рубрик. У цьому аспекті можна

говорити про широке використання фразеологічних одиниць, особливо фразеологічних одиниць із власними назвами з метою посилення виразності й емоційного впливу на читача.

Основною ознакою публіцистичного тексту є стереотипність способів мовного зображення. Висока ступінь алюзій у контексті газетного тексту полягає в тому, що журналісти використовують як уже готові цитати або добре знайомі читачеві фрагменти текстів книг, відомі репліки кіногероїв, реклами, або фразеологічні одиниці з компонентом власної назви. Фразеологічні одиниці з компонентом – власною назвою є одним із основних розділів сприйняття народом реальності. Але в мові преси власні назви у складі фразеологічної одиниці можуть піддаватися різним трансформаціям, що може істотно різнити їх первинні значення від вторинних, яких вони набувають у контексті.

Висновки. Власні назви володіють особливою соціальною значимістю в процесі спілкування, вони по-різному освоюються культурами різних національних товариств і їх субкультурами. У семантичній структурі фразеологічних одиниць власна назва є опорним компонентом. Стійкі словосполучення порівняно з іншими одиницями мови мають більш складну лексико-граматичну та смислову структуру. Це обґрунтовано тим фактом, що в їх утворенні важливу роль займають т. зв. зовнішні чинники – культурні, історичні, соціолінгвістичні, географічні. Мова преси має в своєму складі такі мовні словосполучення, основною функцією яких виступає здатність привернути увагу читача і зацікавити його до подальшого прочитання статті. Такими словосполученнями виступають заголовки, підзаголовки, афіші, анонси, назви рубрик. У цьому аспекті можна говорити про широке використання фразеологічних одиниць, особливо фразеологічних одиниць із власними назвами з метою посилення виразності й емоційного впливу на читача. Завдяки їх семантичному розмаїттю, образності, лаконічності власні назви в складі фразеологічних одиниць грають у системі мови дуже важливу роль.

Їх переклад у контексті мови преси – дуже непросте завдання. Проблема перекладу полягає в тому, що навіть нині, коли розроблені способи та прийоми перекладу фразеологічних одиниць із компонентом – власною назвою, багато перекладачів стикаються з труднощами передачі фразеологічних одиниць із компонентом – власною назвою у контексті періодичних видань. Отже, можна вважати, що ця проблема залишається досить гострою і сьогодні. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у виокремленні засобів перекладу ономастичних реалій, вивченні впливу білінгвізму на формування ідеонімного поля і проведенні аналізу труднощів та особливостей перекладу ідеонімів.

Література:

1. Urdang L. (ed.) Longman Dictionary of English Idioms. Harlow and London: Longman Group UK Ltd, 1996. 388 p.
2. Федулєнкова Т.Н. Английская фразеология: Курс лекций. Архангельск: ПГУ, 2000. 132 с.
3. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка: опыт систематизированного описания. М.: Международные отношения, 1972. 288 с.
4. Суперањская А.В. Общая теория имени собственного. М., Наука, 1973. 366 с.
5. Фразеологическая семантика: сб. статей / отв. ред. А.В. Кунин. М.: МГПУ, 1983. С. 73.
6. Білецький О.А. Лексикологія та теорія мовознавства (ономастика). Київ, 1992. 280 с.

Савчук Г. В., Мацюк В. А. Имена собственные в составе фразеологизмов как переводческая проблема

Аннотация. Статья посвящена вопросу адекватного перевода имен собственных в составе фразеологических единиц в текстах прессы. Особое внимание в статье уделяется особенностям функционирования фразеологических единиц с компонентом – именем собственным в условиях реализации основных стилистических, семантических и оценочных целей в контексте прессы.

Ключевые слова: адекватный перевод, фразеологическая единица, имя собственное, семантический, оценочный.

Savchuk H., Matsyuk V. Proper names being a part of phraselogical units as a translation problem

Summary. The article is devoted to the issue of appropriate translation of proper names while a part of phraselogical units in the texts of the press. Special attention is paid to the peculiarities of functioning of phraselogical units with the proper name – component under the conditions of realization of the main stylistic, semantic and evaluative purposes with reference to the press.

Key words: appropriate translation, phraselogical unit, proper name, semantic component, evaluative.